

Püsök Sarolta:¹

Református világnézeti nevelés

Reformed Confessional Education.

This topic is of special interest because there have been several discussions, and debates based on the difference between ideologically neutral education vs. confessional education.

Based on the five sola of the Protestant Reformation, the study classifies the main characteristics of the Reformed confessional education in three groups.

A. Education and the principle of Solus Christus (“Christ alone”)

Because of our Reformed identity we want to educate our children in a confessional way. Christ’s commandment „...go and make disciples of all nations, ... and teaching them to obey everything I have commanded you.” (Matt 28:19–20) is the main reason for doing this. The Reformed education is based on two things, which can be seen also in the baptising liturgy: the education of a Christian child is the task of the family (parents) and of the community (Sunday school in parishes, schools).

B. The biblical base of our world view is the principle Sola scriptura (“by Scripture alone”)

Reading and studying the Bible is the base of the life of Reformed Christians. The greatest result of the Reformation was that the Bible became available for the whole population, as it was translated into many languages across Europe. Thus, the lowering of illiteracy was promoted. Reading the Bible alone or in community are both important, but it is more relevant that the children learn about the Holy Scripture being their main point of reference, as in any question it shows the right way in life (to use a modern metaphor, Bible should be their GPS).

C. As a consequence of the principles Sola fide („by faith alone”) and Sola gratia (“only grace”) how do we understand and practice the Soli Deo gloria (“glory to God alone”) principle? The idea of acting out of gratefulness defines our world view (Heidelberg Catechism: Q&A 64.). It is clearly visible in work attitude, that we perceive it as God’s order and not as a punishment (see Genesis or the theory of Max Weber about the relationship of Capitalism and Calvinism). By education the message is that it doesn’t matter who we are, what our job is, but it is more important to live honestly, that our life would be Imitatio Christi, which regards to God.

¹ Egyetemi adjunktus, BBTE Református Tanárképző Kar. Email: lengyelsarolta@freemail.hu.

The last two parts of the study present the role, responsibility of the ones who educate: parents and teachers. In both cases the verbal transmission of contents, values can be successful only if the teacher is an authentic example of it. For this no one has to have superpowers, but honesty is an imperative, as children learn from the mistakes of the adults if they admit it, but double standards, discrepancy between what we say and what we do should be omitted. In ideal cases teachers and schools are lighthouses in children's life which guide them.

Keywords: worldview, world approach/ideology, ideologically neutral education, confessional education, Solus Christus, Sola Scriptura, Sola Gratia, Sola Fide and Soli Deo Gloria, parent and teacher responsibility.

Előjáró gondolatok, fogalomtisztázás

Mit is értünk *világnézeten*, vagy *világszemléleten*? A világnak, benne saját magunk felfogásának, értelmezésének módját, amely nagyon sokféle lehet, de a hasonlóságok mentén mégis sikerül jól elkülöníthető szemléleteket beazonosítanunk, amelyek a maguk rendjén szintén több rétegből tevődnek össze. Létezik vallási világnézet és ateista, az előzőn belül keresztyén és buddhista világszemlélet stb. Ha segítségként mindenképp képi megjelenítést használunk, akkor a világnézetet megszabja az a pont, ahonnan az ember a világot szemléli, azok a tájékozódási pontok, amikhez viszonyítja a látottakat, s nem utolsósorban az a sokrétű szemüveglencse, amin keresztül megszűri a tapasztaltakat, s az a mód, ahogyan mindezt feldolgozza és a maga számára üzenetként értelmezi. Gyakran találkozunk azzal, hogy a világnézetet összetévesztik a világgéppel. Az előbbi csupa mozgás, cselekvés, történés. Az utóbbi leegyszerűsítve csupán pillanatfelvétel, állókép a történelem meghatározott pontján. Ilyenként az egyazon világnézethez tartozó emberek közössége az idő során különféle világgépet vallott, de ebben nincs semmi ellentmondás. A keresztyén világnézetben például békésen megfér egymás mellett a középkori és a jelenkori világgép, mindkettő a korszak természettudományos ismereteink függvénye. Így például Dante híres *Isteni Színjátékában*² a Kopernikusz előtti világgépet írja le, a Föld egyfajta vizeken lebegő lapos korong, amelyen lefele haladva bejárhatjuk a pokol bugyrait, mint egy kráter körkörösén elhelyezkedő párkányait, s ennek a fordítottja vezet fel a mennyekbe, a hetedik egekig. Merőben különbözik ettől a relativitáselmélet, a kvantumfizika utáni teológusok világgépe, elég Bulgakov³ *Mester és Margaritájára* emlékeztetni, ahol több dimenzió található stb. De a lényeg változatlan, a keresztyén vilá-

² Dante ALIGHIEREI: *Isteni színjáték (La Divina Commedia)*. Ford. Babits Mihály, Magyar Helikon, Budapest, 1965.

³ BULGAKOV, Mihail: *A Mester és Margarita*. ford.: Szöllősy Klára, Jegyzetek: Enyedi György; Európa Könyvkiadó, Budapest, 1999.

szemlélet alapvonásai maradnak, mindkét világgép mögött változatlanul, rendíthetetlenül érvényes annak elfogadása, hogy mindezt Isten teremtette.

A téma időszerűségéről, a kihívásokról

A magyar református iskolarendszernek fél évezredes történetét számos iskolatörténeti monográfia, átfogó leírás és egyedi ismertető dolgozta fel. Neveléstörténeti és nevelésméleti munkák egész sora tájékoztat, mégis, a negyven éves kényszerszünetet követően nehéz volt újrakezdeni. Az iskolaindító nemzedéknek folytonosság hiányában majdnem félévszázados iskolamodellhez kellett visszamennie, s azt a megváltozott körülményekhez igazítania.

Az elmúlt rendszerben kénytelenek voltunk tudomásul venni, hogy a kommunista diktatúra elvette az iskoláinkat, s az öreg templomfalak közé úgy menekültünk, mint tatárjárás idején a pogányok nyilai elől, de a rendszerváltás után sem a földi paradicsom következett. A szabadságról szövögetett álmaink közepette nem akartuk észrevenni, hogy az ún. nyitott társdalom, az annyira óhajtott szabad világ is számos buktatót állít a református nevelés útjába. Itt keleten, az ortodoxia tengerének szigetein sokáig az a csekély vigasz ámított, hogy a nagy testvér árnyékában minket nem fenyeget a szekularizáció rákfenéje. Más összefüggésekben berzenkedünk az ellen, hogy még az alkotmány is nemzetállamról, homogén ortodox vallásról beszél, de az iskolaügyet illetően azt reméltük, hogy ez a „hajó” számunkra is biztonságos. Pedig a vártnál hamarabb kapott léket, bizony két évtizeddel a rendszerváltást követően a román honatyák torkán is legyömösölték az iskolák szekularizálásának törvényét. Így tavalytól nem azt kell kérvenyeznie a szülőknek, hogy gyermeke ne részesüljön vallásoktatásban, hanem kérnie kell az ellenkezőjét, amiről mi keresztyén többség eddig azt hittük, hogy magától értetődő része a kultúránknak, és ez csak a jéghegy csúcsa.⁴ Persze tőlünk nyugatabbra, pl. a németeknél már korábban is láttuk, hogy a nem felekezeti iskolákban a vallásórát rég „kasztrálták”, hiszen azt várják a vallásánártól, hogy óráin afféle kultúrtörténeti érdekességként tanítsa a bibliismeretet, a különféle egyházak sajátosságait. Az óráin a muszlim bevándorlók gyerekei, vagy a buddhistává lett polgárok csemetéi nem érezhetik, hogy a keresztyén tanár saját vallási meggyőződését népszerűsíti, netalán az övéket minősíti, felülbírálja. Számunkra mindig a közelebbi, a magyarországi példa a leginkább elgondolkodtató, így „vigyázó szemünket” nem „Párizsra”, hanem Budapestre vetjük.⁵ Az utóbbi évtizedekben a médiák heves vitákról tudósítottak, amelyek mögött persze a különféle politikai pártok gyűjtötüzét is láthattuk. Vita tárgyává vált egy furcsa iskola-

⁴ Ordinul MECS nr. 5232/14. 09. 2015 privind aprobarea *Metodologiei de organizare a predării disciplinei Religie în învățământul preuniversitar*, Cap.II.Art.3. – <http://www.edu.ro/index.php/articles/23550>.

⁵ BATSÁNYI János: *A franciaországi változásokra* című versének parafrázálása.

modell, az ún. „világnézetileg semleges”, amelyről már sokan bebizonyították ugyan, hogy ez fából vaskarika lenne, ha lehetne, de a hordószőnokok mindig is értettek ahhoz, hogy a plebszet, a tömegeket manipulálják, félrevezessék. Ezt az iskolatípust igyekeztek a lehető legtetszetősebb fényben feltüntetni, a szabadság fellegváraként leírni, ahol a kedves szülőnek nem kell attól félnie, hogy a gyereket vallási dogmákkal indoktrinálják, vagy a másik oldalon sorakozó pártok ideológiájával szennyezik.

Az alábbiakban két nagy veszélyt vázolunk röviden, az egyiket elméleti síkon tudjuk nyomon követni, a másikat a gyakorlat igazolja. A kérdés elméleti végiggondolása elvezet addig a felismerésig, amit a filozófia útvesztőiben kevésbé jártas szülők nem vesznek észre, jelesül, hogy a „világnézetileg semlegességre törekvés” önmagában véve is világszemlélet, magyarul az ilyen ember úgy él, hogy sem ide, sem oda nem köteleződik el. Ismereteket, adatokat halmoz fel anélkül, hogy értékrendet kapna hozzá. Milyenné válik az ilyen tanuló? Bizony sebezhetővé, agyfosottá, aki mindent befogad, de nyitottsága nem empátiából, megértésből fakad, hanem idiotizmusból. Nincsenek tájékozódási pontjai, lebeg a felszínen, de ez valakinek még jól jön, mert könnyen tudják majd sodorni, amerre érdekük kívánja, nem is szükségesek a római légiók kegyetlenségei a rab-szolgává tételhez, a kommunista terror véres eszközei sem kellenek már, mert ezek az „ideológiailag semleges” tápon etetett tanítványok olyanok, mint a farmon nevelt állat, önként sétálnak a vágóhídra. S ha később mégis tudatára ébrednek annak, hogy életük tartalmi különféle értéket képviselnek, továbbra is jó kibúvó marad a „semlegesség” álcája, nem akarnak elköteleződni, kellőképp korrumpálódnak ahhoz, hogy inkább az álszabadságot válasszák a kockázatot hordozó színvallás helyett. Kísértetiesen emlékeztet ez a Jelenések könyvének gyülekezeteire, ahol János azzal vádolja a laodiceaiakat, hogy „sem hideg, sem hév”⁶, a „langymelegét kiköpi az Isten”⁷.

A gyakorlatban megjelenő veszély pedig egyszerűen az, hogy a világnézetileg semleges iskola legfőbb akadálya az emberi tényező, a tanár személye. Még az egzakt tudományokat sem lehet teljesen tárgyilagosan tanítani. A matematikus, a fizikus, a kémikus stb. is egyszerre oktató és nevelő. Amíg a táblánál függvényeket, képleteket, kísérleteket mutat be, addig semleges maradhat, de mihelyt arra kérdeznak rá a diákjai, hogy mire jó ez az elmélet, akkor számos etikai kérdéssel is szembesül, például a hidrogénatom ismerete, felhasználása a margarin előállításától a hidrogénbomba gyártásáig hányféle kérdést érint, nem is beszélve az osztályfőnöki teendőkről stb. A tanári kar tagjai egyenként valamilyen világnézetet képviselnek.

⁶ Jel 3,15–16.: „Tudom a te dolgadoit, hogy te sem hideg nem vagy, sem hév; vajha hideg volnál, vagy hév./ Így mivel lágyemeleg vagy, sem hideg, sem hév, kivetlek téged az én számból.”

⁷ ILLYÉS Gyula: *A reformáció genfi emlékműve előtt: ... „Kik „ott állatok, nem tehetve másképp”, / mert ez vagy az, de megalkuvás nincsen, / mert a langyosat kiköpi az isten, / kik után tárgyként maradt fenn a szándék, / mennyi az igazság még öklötökben, / mely négy százada oly nagy esküet markolt, / mely kőbe s öröklétbe görcsösödten / tartja ma is a bibliát s a kardot?”...*

Az iskolaszervező persze szelektálhat, hogy kiket gyűjt maga köré, de vajon tényleg csupa világnézetileg semleges ember nevel majd ezekben az iskolákban?

Református világnézetünk a „Sola-elvek” mentén

Református világnézetünkről egyértelműen leolvashatóak azok a „solák” amelyekkel a legtömörebben szokás önmagunkat jellemezni. A Solus Christus, Sola Scriptura, Sola Gratia, Sola Fide és Soli Deo Gloria elve.

a. Önértelmezésünk szerves része a világnézetű nevelés

A református iskola azonban már alapdefiníciónk szerint sem lehet világnézetileg semleges, hiszen a református világszemlélet egyik jellegzetes vonását éppen az jellemzi, hogy a református ember hivatásának tekinti saját világszemléletének továbbadását. Krisztus azt kérdezte Pétertől, hogy *„Engem, embernek Fiát, kinek mondanak az emberek?”* Majd *„Ti pedig kinek mondotok engem?”* *„Te vagy a Krisztus, az élő Istennek Fia.”*⁸... és ehhez a válaszhoz nyomban kapcsolódik is Péter és a tanítványok elhívása, a Mester feladatot bíz rájuk, építkezni kezd erre a hittartalomra, és később konkrétan is megerősíti ezt a küldetésüket, küldetésünket: *„...tegyetek tanítványokká minden népeket...”*⁹ Időnként a legjobb tanítványok is elbizonytalanodnak, a társadalmi nyomás mindig is valós veszélyt jelentett. Koronként változott, hogy a nagy szétdobáló, a Sátán miként akarta elhallgattatni Krisztus követőit, karhatalmi eszközökkel, vagy csak sunyi szelídséggel hitette el, hogy hallgatni kellene, de ilyenkor mindig segítségül jönnek a krisztusi bátorítások. *Ti vagytok a világ sói... a világ világossága*, amelyet Isten nem véka alá szánt, így az övéinek nem a rejtekezés a feladata... a Hegyi beszédben *hegyen épített városokhoz* hasonlítja követőit, amelyeknek épp az a hivatásuk, hogy láthatóak legyenek.¹⁰ Az évszázadok során a magyar református, ezen belül az erdélyi iskolák tényleg ilyen hegyen épített városok voltak, tájékozódási pontjaivá váltak kultúránknak.

Legelőször a Solus Christus elvét láthattuk, úgy is, mint hitünk tartalmát, és úgy is, mint hitünk mozgatóját. Krisztus azzal bízta meg követőit, hogy hirdessék Őt alkalmas és „alkalmatlan időben”. Az egyháztörténelem fénykorában tették is ezt szívvel-lélekkel, gályarabság és hátrányok árán is, a kedvező történelmi konjunktúra idején pedig akkora ügyszeretettel, hogy legendássá vált a reformátusok elkötelezettsége.¹¹

⁸ Mt 16,13–16.

⁹ Mt 28,19.

¹⁰ Mt 5,13–15.

¹¹ Pl. Tisza Istvánról jegyezték fel, hogy annyira komolyan vette a presbiteri tisztet, hogy egy alkalommal Bécsben a Koronatanács estébe nyúló ülésén hiába javasolta Ferencz József a tárgyalások másnapra halasztását, mert ő arra hivatkozott, hogy vasárnap Geszten presbiteri gyűlésen kell lennie, így ő nem maradhat tovább. A császár állítólag a következő hosszúra nyúlt gyűlésen azzal sürgette a tanácskozókat, hogy sietniük kell, mert Tiszának presbiteri gyűlése

Krisztusról szólni, azaz tudatosan vállalni a világnézetű nevelést normálisan működő református közösségekben nem kérdés. Két szintje van ennek, ahogyan a keresztes liturgiánk kérdései is tükrözik,¹² az alapszintér a *család*, ahol elsősorban a szülők s a család feladata a gyermekek világnézetű nevelése, a másik szint a közösségi, a gyülekezeti közösség, ill. az egyház erre hivatott intézményrendszere. Ilyenként *templom és iskola* elválaszthatatlan szinterei a világnézetű nevelésnek, amely nemcsak lehetőség, de krisztusi parancs: kötelesség.

b. Világnézetűnk bibliikus alapja, a Sola scriptura elv.

Életűnk során újabb és újabb tapasztalatokat gyűjtűnk, számos kérdéssel szembesűlűnk, de véleményformálásűnk, viszonyulásűnk egyértelműen meghatározza, hogy mit mutat a Biblia mércéje. Eleink annyira fontosnak tartották, hogy a Szentírás elérhető legyen mindenki számára, hogy a latin változat ne megszegetlen kenyérként ékeskedjen egynémely parókia poros polcán, hogy elsőik között fordították ékes magyar nyelvre. Az anyanyelv megőrzése, ápolása fél évezreddel ezelőtt nem utolsó sorban éppen a reformátorok bibliafordító tevékenységének köszönhető, de csak munkájuk járulékos következményeként, persze ez nem az anyanyelv fontosságát kicsinyíti, hanem kiemeli azt, hogy a bibliafordítás elsődleges következménye mégiscsak az volt, hogy világnézetűnkbe beépűlt a Biblia, mint mérce, mint viszonyítási alap. Modern hasonlattal élve világnézetűnk olyan élő GPS-készűléket kapott, amely segítségével mindenhol, mindenkor megtalálhatjuk azokat a paramétereket, amelyek a világ legkülönbélebb útjain elkalauzolnak, segítenek tájékozódni. A vallását szorgalmasan gyakorló református embernek ma is mindennapi kenyere a Szentírás olvasása. Iskoláinkban pedig egyrészt a vallásórakon, áhítatokon, bibliaórákon tárgyiasultan is megjelenő Szentírás képezi a bibliikus alapot, másrészt az ott oktatott tartalmakat is áthatják a bibliai üzenetek.

lesz. (Forrás: PAPP Vilmos: *Emlékezetes presbiterek*, <http://www.hhrf.org/kiralyhagomellek/harangszo/16Harangaug2007jotart.pdf>)

Az anekdotán túl beszédes, példaértékű, hogy voltak olyan korszakok, amikor neves államférfiak fontosnak tartották mind a helyi gyűlekezetűk életében történő részvállalást, mind a megyei, ill. kerületi főgondnoki teendők felvállalását. Mindez része az imitatio Christi komolyan vételének.

¹² „2. Ígértek-e, hogy e kisgyermeket mostantól fogva úgy nevelitek és neveltetitek, hogy az Atya, Fiú és Szentlélek Istenbe vetett hitéről majd ő maga önként tegyen vallást a gyűlekezet előtt a konfirmáció alkalmával? Ígértek-e? Felelet: Ígérjűk (szűlők, keresztszűlők)

3. Most pedig a gyűlekezetet kérdezem: Ígértek-e, fogadjátok-e, hogy gyűlekezetűnk gyermekeinek hitbeli nevelése érdekében minden tőletek telhetőt megtesztek? Ígértek-e, fogadjátok-e?

A gyűlekezet felel: Ígérjűk és fogadjűk.” In: *A Magyar Református Egyház istentiszteleti rendtartása*. A Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinata, Kolozsvár, 2010. 43.

**c. A Sola gratia és sola fide sajátosan református lecsapódásai,
a Soli Deo Gloria megélése.**

Könyvtárakat írtak már arról, amire az alábbiakban dióhéjban utalunk. A közgazdászok, szociológusok is rég ismerik pl. a Max Weber-i észrevételt, amely a kapitalizmus gyökereit a protestáns puritanizmus és munkamorál együttthatásáig vezeti vissza, aminek tagadhatatlanul van igazságalapja.

A hit általi, kegyelemből való megigazulás tana elméletileg azt a szélsőséges következményt is előidézhette volna, hogy az ingyen kapott üdvösség az embert tétlenségre, laza semmittevésre készíti, ha már a cselekedeteivel nem kell „megvásárolnia” Isten jóindulatát. Már a kátéíróink rámutattak arra, hogy ez a magatartásforma lehetetlen, mert akikben tudatosul, hogy Isten mit tett értünk „lehetetlen, hogy a háladatosság gyümölcset ne teremjék”.¹³ Világnézetünket markánsan meghatározza a hálából fakadó cselekvés gondolata. A munkához való viszonyulásban különösen is kiolvasható ez, nem büntetésként, hanem lehetőségként, isteni megbízatásként értelmezzük. Biblikus alapja ennek a teremtéstörténet, ahol Isten még a bűneset előtt, azaz nem büntetésképpen, mondja az embernek, hogy a kertet „művelje és őrizze” és „uralkodjon a teremtményeken”, ami munkát, szolgálatot, felelősségvállalást jelent, semmi szín alatt sem visszaélést a hatalommal. Az újszövetségi talentumok példázata pedig elsősorban a lelki ajándékok vonatkozásában, de tágabb értelemben mindenféle adottságainkkal kapcsolatban kiemeli, hogy mennyire fontos a jó sáfárkodás, hogy a talentumokat nem azért kapjuk, hogy elássuk, hanem, hogy kamatoztassuk. Tudást mindenféle iskola adhat, de a tudáshoz való viszonyulás, a tudásvágy és a tudás felhasználásának kérdésében a református nevelés különös értéket képvisel. Persze, arra is büszkék vagyunk, hogy összességében hány tudós elmét, felkészült szakembert küldött ki a nagyvilágba a sok református iskola, de a legfontosabb, amit megtehetünk, hogy református világnézetünk részeként adhatjuk tovább a legkisebb diákunknak is a munkához való viszonyulás, a talentumok iránt érzett felelősség biblikus alapjait. Iskoláink akkor működnek helyesen, ha az onnan kikerülők egy életen át becsülettel helyállnak minden életterületen, ha a cipész, a közgazdász, az orvos, az ügyvéd, a politikus úgy végzi a munkáját, hogy elismeréssel mondja a világ, „látszik rajta, hogy református”.

A református világnézeti nevelés szülői felelőssége

A keresztséget követően a szülőknek teljesíteniük kell a fogadalmat – a gyermeket nevelni és neveltetni kell. Vallási nevelés vonatkozásában gyakran tapasztaljuk, hogy a szülők hajlamosak csak az utóbbira hagyatkozni, ti. a *neveltetésre*. Elküldik a gyermeket a

¹³ Heidelbergi Káté, 64. kérdés: „Nem tesz-e ez a tan könnyelművé és gonosz emberekké? Nem, mert lehetetlen, hogy azok, akik igaz hit által Krisztusba oltattak, a háladatosság gyümölcset ne teremjék.”

vallásórára, majd ott megtanítják, de elküldeni nem elég. Ha a gyermeket csak neveltek, és nem nevelik, akkor az a sok jó, amit hall, előbb-utóbb elenyészik, olyan, mint a kőre hullt mag, mint a sivatagba ültetett zsenge palánta.

A gyermeket nem küldeni, hanem *vinni* kell a templomba. Mária és József úgy, ahogyan a választott nemzet többi családjai magukkal vitték fiukat a templomba.¹⁴ Izrael fiai tanították otthon, és tanították az írástudókkal a gyermekeiknek a törvényt. Nagy bűnt követünk el gyermekünkkel szemben, ha számunkra nem szól a harangszó, de sokat kamatozik majd, ha idejekorán megmutatjuk a gyermeknek az Istenhez vezető utat. Nagy példák tanúskodnak arról, hogy a gyermekek életében érik be a nagyanyák, édesanyák megvetése – gondoljunk Timóteusra, Lois és Eunika hitére.¹⁵

Sokféle módozata van az Istenhez vezetésnek. Először is bátran fogjuk meg gyermekünk kezét, és *tanítsuk meg imádkozni*. Már a kétéves gyermekkel el lehet kezdeni, hónapokon át ismételjük esténként az imát, de megéri a fáradságot, mert leírhatatlan az öröm, amikor a kicsi száz egyszer csak előttünk mondja az imát. A hétköznapiakban is *irányítsuk figyelmét Istenre*, mutassuk meg neki, hogy milyen szép a környezetünk, milyen szépen énekelnek a madarak, nyílnak a virágok, és ezt mind Isten adta, és az ételért is naponta együtt adjunk hálát, azaz fontos a világszemlélet gyakorlatban történő bemutatása, a tudatos és nem tudatos példaadás.

A bibliai történetek ismertetését ne bizzuk egyedül az egyház hivatalos szolgálóira. Nagy hagyatékot ad az unokájának az a nagymama, akinek már talán nincs ereje dolgozni, de elolvas egy-egy történetet a Bibliából, és elmeséli unokájának. Nem is gondoljuk, hogy a reformáció milyen sokat tett azért, hogy az asszonyok ma olvashatnak. A kutatók bebizonyították, hogy a reformáció országaiban évtizedekkel hamarabb megtanították a nőket olvasni, mint más vidéken¹⁶, és tették ezt azért, hogy a nők képesek legyenek olvasni a Bibliát gyermekeiknek. A reformátori hitvallások is hangsúlyozzák a hitoktatás és a gyermekek családban történő, Istennek tetsző nevelésének fontosságát.¹⁷

Fontos figyelmeztetés, hogy a gyermeknek nem lehet hazudni. Csak akkor tudjuk Istenhez vezetni, *ha életünkkel jó példát mutatunk*, egyébként megtanítjuk képmutatóvá válni. Ne hárítsa el senki magától a példamutatás feladatát azzal, hogy majd példát mutatnak mások, figyelje meg a gyülekezet előljáróit, vegyen példát a Biblia embereiről... a gyermek akkor is megfigyel, ha nem akarjuk. A szülő akaratlanul is gyermekei nagyító-lencséje előtt él. „A kérdés nem az, hogy én, mint szülő szeretnék-e példa lenni, hanem

¹⁴ Lásd a tizenkét éves Jézus történetét. Lk 2,41–52.

¹⁵ 2Tim 1,5: „Eszembe jutván a benned levő, képmutatás nélkül való hit, amely lakozott először a te nagyanyádban Loisban és anyádban Eunikában; meg vagyok azonban győződve, hogy benned is.”

¹⁶ BÉKÉSI Andor: *Mi kálvinisták*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1990, 193.

¹⁷ Pl. A II. Helvét hitvallásban a XXV. fejezet: 1. Az ifjakat oktatni kell a hitben, és XXIX. fejezet, 4. A gyermekek nevelése.

az, hogy milyen példa vagyok.”¹⁸ Ahogyan a napfény behatol minden zugba, úgy vizsgálja át gyermekünk fürkésző tekintete életünk minden titkát. Vigyázzunk hát, és úgy éljünk, hogy gyermekünk istenfélelmet, engedelmisséget lásson... és amikor elbukunk, ne keddőzzük el, hanem példánk által tanítsuk meg gyermekünket a bűnbánatra, bocsánatkérésre.

A gyakorlat azt mutatja, hogy vannak szülők, akik mintaszerűen nevelték gyermeküket, és a végeredmény mégis tékozló, elbukott felnőtt. Mit mondhatunk az ilyen édesanyáknak, mit tehetnek immár? A bátorító példát a keresztyénség történetének hajnaláról vehetjük. A nagy egyházatya, Augustinus (Ágoston) ifjúsága is vargabetűvel kezdődött. Édesanyja, Mónika kétségbeesve tapasztalta, hogy fia a lehető legtávolabb jár a keresztyénségtől, szekták vonzaskörébe került, tobzódó életet él, és ráadásnak fizikailag sincs már a közelében... és az aggódó édesanya *sírt és imádkozott*. Fájdalmát a gyülekezet vezetőjével is megosztotta, aki úgy vigasztalta: „Lelkedre mondom, lehetetlen, hogy ennyi könnynek gyermeke elveszen”... és a „könnyek gyermeke” 386-ban megtért, és megkeresztelkedett. Mónika élete kiteljesedett, az evangélium egyik legtöbbet hallgatott hirdetőjét adta a világnak fia, Ágoston által. Imája nem volt hiábavaló. Az édesanyák gyermekükért mondott imája sohasem hiábavaló, Isten meghallgatja.

A református világnézeti nevelés tanári felelőssége

Lássuk először, hogy milyen a református tanár. Erről sokan, sokféleképpen értekeztek. A nagy elődök sorából még mindig méltánytalanul keveset hivatkozunk Karácsony Sándorra, aki e tekintetben is máig érvényes útbaigazításokat ad. Először is tisztázza azt a fogalmat, hogy mit jelent a vallástanítás, és miért nem hitoktatás, hitoktató. A hit Isten ajándéka, személyes, csak kapni, kérni lehet. Az oktatás, nevelés folyamata azonban társas-lélektani kérdés, nem magánügy, mindig minimum két, de az iskolában több ember között történik... A tanár ennek a logikának mentén nem hitet oktat, hanem vallást tesz. Mások vallástételéből lehet tanulni, a vallástanár nem költő, azaz a hiteles életpélda igenis számon kérhető, sőt egyik legfőbb nevelési eszköze önmaga. Karácsony Sándor következetesen mutat rá a tanári felelősségre: „...református keresztyén pedagógia annyiban lehetséges, amennyiben lehetnek és vannak pedagógusok között is református keresztyének. Ezek a pedagógusok mind relációba jutottak már Jézus Krisztussal, számukra és életükben az Ige tényezővé vált. Ez a tény egész iskolai magatartásukon meglátszik.”¹⁹

¹⁸ ABLONCZY Dániel: *Családkönyv – Református keresztyén szemmel*. Kálvin Kiadó, Budapest, 1992, 130.

¹⁹ KARÁCSONY Sándor: *Lehetséges-e református elvű világnézeti nevelés elméletben?* In: *A magyarok Istene*. Exodus, Budapest, 1943. 182.

Végül a kérdés egyik legfontosabb vonatkozását emeljük ki. Tévhit, ha valaki azt gondolja, hogy a református világnézetű nevelés a vallástanárok, netalán iskolalelkészek fő feladata. Recseg-ropog az az intézmény, ahol ezt így gondolják, s a nevelés nagyjából kifulladás az ézsaiási²⁰ prófécia igazságában, hogy „szelet szülünk” csupán. Ebben a feladatban vállvetve kellene részt vennie minden tanárnak. Mindez nem utópia, hiszen a protestáns írásmagyarázat, s az ebből fakadó önértelmezés szerint erre a feladatra nem szükségeltetik külön képzés, szakképzés, diploma stb., mert az ún. „egyetemes papság elve alapján” mindenki alkalmas rá. Az 1Pt 2,5 és 9. „királyi nemzetségnek”, „szent papságnak” nevez mindenkit, akit Isten kiválasztott, akinek a hit ajándékát adta. Mindennek kétféle vonatkozása van, az egyik az egyénre vonatkozik, azaz üdvbizonyosságom van, bizonyos lehetek saját megváltásom, az örökélet felől, nem a semmire halok meg, hanem a feltámadásra. Másrészt ugyanilyen fontos a társas vonatkozása, az egyéni meggyőződésemet, üdvbizonyosságomat nem tarthatom meg magamnak, hanem tovább kell adnom az örömhírt. Dicsőíteni Istent azt jelenti, hogy mind szavaimmal, mind cselekedeteimmel rá utalok, róla teszek bizonyosságot, azaz leolvashatónak kell lennie életemen, hogy hozzá tartozom. A konkrét feladat, a bizonyoságtétel formája, mikéntje tekintetében az ún. karizmák, kegyelmi ajándékok szerint különbségek vannak, egyesek igehirdetők, a hittartalmak tanítói, azaz magyarázó, értelmezői lesznek, de a maga rendjén mindenki hirdeti Istent életpéldájával... s tegyük hozzá, annak a lenyomata is ott van életünkön, magatartásunkon, ha nem tartozunk Istenhez.

Kényes kérdéseket feszegetünk, világi iskoláinkban hamarosan beszélni sem lehet róla, mert pl. a román társadalomban hiába vallja magát keresztyénnek 99 százalék, ha a liberális kisebbség lobbija a másság elfogadásának jegyében törvényi szinten szavatolja, hogy pl. német nyelvet, matematikát, kémiát stb. nyugodtan oktathat gyerekeinknek a buddhista tanár is, aki nem is kendőzi hovatartozását. Hát akkor mi miért legyünk önként annyira bambák, hogy iskoláinkban tabuként kezeljük a tanárok világnézetű hovatartozását? Nem feladatunk most a kérdést tovább boncolgatni, inkább pozitív üzenettel zárunk. Abból indulunk ki, hogy jelenleg erdélyi református iskoláinkban számos jó szándékú, református világnézetűnkkel azonosuló, vagy ehhez nagyon közel álló keresztyén ember tanít, akiket csak bátorítani szeretnénk arra, hogy úgy éljék meg tanár mivoltukat, hogy büszkén, szent áhítattal vállalják a fárosz szerepet. Mert Isten kivétel nélkül minden követőjét, (nemcsak a teológiát végzett papokat és vallástanárokat) arra rendelte, hogy világítson, ilyenként utat mutasson az utána jövőknek, jelen esetben az iskoláinkban tanuló sok kedves gyermeknek, fiatalnak.

²⁰ Ézs 26,18.